

3. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П.Я. Гальперин // Исследование мышления в психологии: [сб. науч. трудов]. – М.: Наука, 1966. – С. 236-278.

4. Коберник О. Урок трудового навчання в умовах проектно-технологічної системи // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 1. – С. 2-5.

5. Лист Міністерства № 1/9-426 від 1.06.2012 р. «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>

6. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід: [навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка]. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – 216 с.

7. Царенко І.І. Проектна технологія у практичній підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності / Ірина Царенко // Наукові записки. Сер. Пед. науки: [зб. наук. праць] / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2012. – Вип. 108, ч. 2. – С. 142-146.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Царенко Ірина Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності КДПУ ім. В. Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів технологій.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ

Людмила ЧИСТЯКОВА

У статті визначено роль дизайн-освіти у всебічному розвитку особистості, розглянуто питання підготовки висококваліфікованих учителів технологій з основ дизайну під час навчання у вищому навчальному закладі. Визначено компоненти процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну та охарактеризовано наповнення кожного компоненту.

In the article certainly role of formation of design in comprehensive development of personality, the question of preparation of highly skilled teachers of technologies is considered from bases of design during studies in higher educational establishment. Certainly components of process of preparation of future teachers of technologies from bases of design and filling is described each to the component.

Стрімкі зміни, що відбуваються сьогодні у суспільстві, потребують підготовки творчої, всебічно розвиненої особистості, здатної до активної адаптації в суспільстві, самостійного прийняття рішень, вибору та продовження професійної освіти, самоосвіти і самовдосконалення. Чільне місце у вирішенні цього завдання посідає освітня галузь «Технології», метою якої є формування технічно й технологічно грамотної особистості, підготовка її до трудової діяльності та професійного самовизначення. Оновлення змістового забезпечення і підвищення ефективності системи технологічної освіти пов'язані з дизайном, дизайн-освітою, яка є наскрізною і передбачає реалізацію її завдань серед усіх складових системи освіти.

Сьогодні дизайн проник у всі сфери життєдіяльності людини. Дизайн став феноменом художньої культури ХХ століття. Зародившись на рубежі століть, він на хвилі промислової і науково-технічної революції, стрімко розвиваючись, перетворився на один з впливових видів проектно-художньої діяльності. Дизайн, як вид проектно-художньої діяльності, прагне до створення комфортного для людини середовища на основі спеціальних наукових досліджень, оптимальних умов життєдіяльності людини, її потреб, умов взаємодії з сучасною технікою [3, 5].

Для ефективної реалізації технологічної освіти, зокрема дизайн-освіти учнів, необхідний висококваліфікований фахівець – учитель технологій, що вільно володіє знаннями та має професійно значущі якості, творчі здібності, здатний до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Підготовка майбутніх вчителів технологій має інтеграційну основу, що включає спеціальну і професійну підготовку. Звідси постає проблема подальшої розробки змістового забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів технологій.

Метою статті є розкриття компонентів процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну у вищому навчальному закладі.

Загальні проблеми дизайн-освіти є предметом різнобічного дослідження науковців. Зокрема, питання основ теорії, історії та методології дизайну досліджували Є. Антонович,

О.Бондар, О.Генісаретський, А.Діжур, Д. Лебедєв, В.Прусак, В.Тименко, П.Татіївський, В. Трофімчук та ін. Розробляли основи дизайн-освіти С.Кожуховська, Є.Клімов, О.Куликов, Н.Конишева, В.Наумов, В.Пузанов, В.Розін, В.Сидоренко, Є.Ткаченко та ін. Наукові основи проектної діяльності, синтезу технічних і художніх знань відображено в працях О. Коберника, Л. Оршанського, В. Сидоренка, В.Титаренко, С.Ткачука, С.Ящука та ін..

Під підготовкою майбутніх вчителів технологій з основ дизайну слід вважати процес засвоєння знань, умінь і навичок, а також досвіду творчої діяльності, необхідного для професійної педагогічної діяльності в галузі дизайн-освіти. Процес підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну утворює чотири компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та креативний. Розглянемо зміст кожного з них детальніше.

Професійна підготовка майбутнього вчителя в цілому та підготовка з основ дизайну зокрема – це єдиний і неподільний процес, який може здійснюватися на ціннісно-мотиваційному рівні. Адже результати професійної діяльності майбутнього вчителя технологій залежать не тільки від оволодіння професійно-значущими знаннями, навичками, технологіями й методикою їхнього застосування, а й від мотиваційно-ціннісних орієнтацій.

Ціннісні орієнтації професійної педагогічної діяльності передбачають творче ставлення вчителя до педагогічної праці, його мотиваційну спрямованість, педагогічний гуманізм, який виявляється в довірі й повазі до учнів, впевненості в їхніх здібностях і можливостях.

Зміст ціннісно-мотиваційного компонента має власну структуру і складається з таких елементів:

Соціальні мотиви – належність до однієї з найважливіших, найвідповідальніших і найпрестижніших професій; реальний внесок у підвищення якості національної освіти, впровадження нових технологій навчання та виховання; можливість впливати на розвиток художньо-трудоного потенціалу особистості школярів, сприяти становленню їхньої національної свідомості.

Професійні мотиви – потреба у самоствердженні в педагогічній та конструкторсько-технологічній, художньо-конструкторській, дослідницькій і проектувальній діяльності; технічна освіченість, інтерес до історії, теорії та методології дизайну, прагнення до творчої співпраці, взаємодії з учнями та однокурсниками; можливість створення кола однодумців і колег для розробки спільних проектів; розвиток професійних творчих здібностей; можливість реально та всебічно впливати на формування творчої особистості учня; можливість сприяння гуманізації навчального процесу.

Мотиви творчого та особистісного розвитку – потреба в самореалізації у творчій діяльності; потреба у самопізнанні й аналізі власної діяльності; прагнення до самовдосконалення та оптимізації своєї діяльності; прагнення розвитку педагогічної емпатії, рівня інтелекту, інтелігентності.

Враховуючи основні підходи та результати досліджень в педагогічній науці до визначення мотивації навчально-трудоної діяльності, до **ціннісно-мотиваційного** компонента відносимо інтереси та прагнення, що підкріплені усвідомленням значення конструкторсько-технологічної, художньо-конструкторської, дослідницької і проектувальної діяльності у повноцінному розвитку особистості школяра. При цьому провідну роль ми відводимо професійно-ціннісним мотивам, які відображають усвідомлення важливості дизайн-освіти учнів з метою вирішення багатьох освітніх, виховних та розвивальних завдань, досягнення якісних результатів навчально-виховного процесу. Важливим є розуміння студентами мети, завдань і змісту цієї роботи; сформованість особистісних психологічних рис, необхідних для роботи з учнями (дисциплінованість, відповідальність, роботящість, організованість, творче ставлення до праці, ініціативність, самостійність, діловитість, підприємливість та інші); сформованість мотиваційної сфери; здатність співпрацювати з учнями, їхніми батьками, фахівцями з дизайну.

Ціннісно-мотиваційна готовність майбутнього вчителя технологій з дизайн-освіти виявлятиметься в активному ставленні до цього напрямку роботи. “Активність особистості виявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні, – наголошено в “Українському

педагогічному словнику” – Інтелектуальною характеристикою активності особистості є така життєва позиція людини, яка проявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні власних поглядів, ініціативності, діловитості, психологічної налаштованості на діяльність” [2, 21].

Когнітивний компонент готовності охоплює знання майбутніх учителів технологій з основ планування, організації, аналізу, проведення навчально-виховної діяльності, знання з теоретичних основ дизайну, історії та методології дизайну.

У контексті нашого дослідження, **когнітивна** складова містить в собі знання: мети, завдань і змісту дизайн-освіти школярів; основних напрямів, видів та форм роботи здійснення перетворювальної конструкторсько-технологічної, художньо-конструкторської, дослідницької та проєктувальної діяльності учнів; вікових особливостей розвитку учнів при формування трудових вмінь та навичок; механізмів формування естетичних почуттів та смаків; методів вивчення особистості школяра і колективу учнів з метою виявлення їх інтересів; прийомів, методів і засобів організації роботи з основ дизайну у навчально-виховній діяльності школи; потенційних можливостей дизайнерської діяльності в плані самовиявлення та самореалізації учнів основної школи; потенційних можливостей міжпредметних зв'язків у розвитку творчих здібностей учнів; методики проведення гурткових занять, студій, клубів тощо; потенційних можливостей у розвитку творчих обдарувань учнів; принципів наукової організації педагогічної праці і навчальної праці учнів.

До **діяльнісного** компоненту відносимо систему професійних умінь:

- *гностичні вміння* – аналізувати і осмислювати державні документи, наукову літературу, методичні матеріали з питань навчальної діяльності школярів, зіставляти окремі теоретичні положення з практикою; виявляти рівень сформованості колективу і його окремих членів, спостерігати і аналізувати характер змін у їх цілісному розвитку; аналізувати конкретні умови життя і діяльності школярів, враховувати їх у роботі; прогнозувати методи і форми навчально-виховної роботи, результати їхнього вихованого впливу; аналізувати і узагальнювати досвід роботи вчителів технологій, творчо використовувати його в своїй діяльності; осягати власний досвід і вдосконалювати його, вести дослідницьку роботу в цьому плані.

- *практичні вміння* – розробляти та виконувати оригінальні вироби за власним дизайнерським задумом, творчо розв'язувати композиційні, колористичні та технологічні завдання; мати уявлення про стиль, композицію, кольорознавство, формоутворення, види мистецтва, сучасні напрями розвитку дизайну; володіти художньо-графічними навичками; уміти використовувати накопичений суспільством досвід створення естетичних цінностей для розвитку здібностей, проєктної культури учнів. Ці вміння конкретизовані у робочих навчальних програмах з окремих дисциплін.

- *конструктивні вміння* – визначати мету, завдання і зміст дизайн-освіти учнів з урахуванням їх віку і планувати цю роботу; визначати найбільш оптимальні методи і форми навчально-виховної діяльності школярів; планувати діяльність колективу і окремих учнів у різних видах колективної, групової чи індивідуальної роботи; здійснювати контроль та стимулювати самоконтроль учнів; проєктувати і обладнати кабінет для проведення занять, виготовляти необхідну наочність до навчальних занять.

- *організаційні вміння* – проведення реклами та організація виставок, фестивалів, конкурсів учнів та їх робіт, співпраця із засобами масової інформації, батьками, фахівцями з дизайну; організація поїздок та екскурсій, дизайнерських виставок, уміння розробляти технологію конкретних виховних заходів; організовувати колективну, групову та індивідуальну діяльність учнів, стимулюючи прояв у ній самостійності, активності та ініціативи; організовувати самоосвіту і самовиховання учнів з метою більшої їх обізнаності з галузі дизайну, організовувати власну самоосвіту та вдосконалювати свою практичну майстерність.

- *комунікативні вміння* – встановлювати педагогічно доцільні стосунки в колективі учнів у процесі їхньої навчально-виховної діяльності, у вирішенні завдань; встановлювати

педагогічно доцільну взаємодію вчителів з батьками; знаходити доцільні форми спілкування з учнями у процесі проведення занять, коригувати відхилення в їхній свідомості та поведінці.

- *інформаційні вміння* – пошук необхідної інформації в різних друкованих джерелах та за допомогою комп'ютерної техніки; повідомляти цікаву інформацію в процесі перетворювальної діяльності учнів одночасно з техніко-технологічними відомостями; здійснювати міжпредметні зв'язки; відбирати ефективні методи і форми інформування школярів.

- *методичні вміння* – виділяти і аналізувати матеріал з кожної теми заняття, поєднувати його з відповідним матеріалом з інших навчальних предметів; використовувати різні засоби навчання, зокрема наочність, ТЗН, комп'ютерну техніку; відбирати технології, форми організації і методи вивчення теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт; організувати пізнавальну діяльність учнів на уроці; здійснювати індивідуальний підхід до учнів у процесі організації і проведення перетворювальної діяльності, здійснювати профорієнтаційну роботу.

Розглянуті нами педагогічні вміння й інші зв'язані з ним напрями діяльності вчителя технологій мають орієнтовний характер. Адже важко передбачити всі можливі види діяльності вчителя у його майбутній професійній діяльності. З цього приводу К.Ушинський писав: “Ми не говоримо педагогам: дійте так чи інакше; ми говоримо їм – вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете управляти, і дійте, враховуючи ті закони й ті обставини, в яких ви хочете їх застосувати. Не тільки умови ці безкінечно різноманітні, але й самі натури вихованців не подібні одна на іншу. Чи можна при такому різноманітті обставин виховання і вихованців приписувати якісь загальні рецепти?” [6, 106].

У зв'язку з цим кожне педагогічне вміння може розглядатись як певна кількість цілеспрямованих і взаємопов'язаних дій, які виконуються у певній послідовності. Зміст кожного педагогічного вміння відносно стійкий, що дозволяє однаково його розуміти під час навчання. Виконання ж кожної дії в практичній діяльності вчителя має творчий характер, що обумовлює творчий характер педагогічної праці. Повний обсяг педагогічних умінь виявляється у процесі багаторічної самостійної роботи [1,135].

Однією з важливих функцій вчителя технологій, як і вчителя будь-якого предмета, є вивчення ним вихованців. Це необхідна умова ефективності усієї навчально-виховної діяльності. Вивчення учнів можливе за умови, коли вчитель уміє виявляти вікові та індивідуальні особливості учнів, їх інтереси, потреби, нахили, спрямованість особистості, риси характеру, що дає можливість конкретизувати види перетворювальної діяльності різних вікових категорій учнів відповідно до їхніх інтересів і нахилів; визначати рівень розвитку і вихованості учнів, у тому числі трудової, естетичної; аналізувати конкретні умови, в яких знаходиться школяр (умови життя і виховання у сім'ї, професії і захоплення батьків).

Основним напрямом діяльності вчителя технологій є підготовка і проведення навчальних занять, а також здійснення позаурочної роботи - проведення занять гуртків, клубів, студій (організація навчального процесу і керівництво пізнавальною та творчою діяльністю учнів), що містить в собі такі уміння: добір і аналіз навчального матеріалу з урахуванням сучасних досягнень дизайну та програм з трудового навчання; вибір методів і прийомів реалізації пізнавального, виховного і розвивального потенціалу певного виду дизайну під час занять; організація перетворювальної діяльності учнів відповідно до вимог особистісно орієнтованого навчання.

Креативний компонент готовності майбутніх учителів технологій є показником високого рівня їх теоретичної, практичної і методичної підготовки й характеризується використанням сучасних особистісно орієнтованих та розвивальних педагогічних технологій, прийомів проектування форм навчальної роботи, виявом професійної творчості під час технологічної та педагогічної практик; творчого використання здобутих знань та практичного досвіду в процесі організації і проведенні перетворювальної діяльності учнів-підлітків з метою самовиявлення і самореалізації їх потенціалу.

Аналіз компонентів структурної моделі дозволив виділити показники рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів технологій. Рівень сформованості

готовності визначається за сукупністю знань та вмінь, що наповнюють відповідний компонент і є вихідними елементами розробки змістовного наповнення процесу професійної підготовки до даного виду навчальної роботи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абдуллина, О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* : учебное пособие / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 208 с.
2. Гончаренко, С. *Український педагогічний словник* / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Михайлов, С. М. *Основы дизайна* / С. Михайлов, Л. Кулєєва. – Казань: Новое Знание, 1999. – 240 с. : ил.
4. Павлова, М. Б. *Концепция дизайна и ее влияние на формирование образовательной области «Технология»* : сб. тр. конф. / М. Б. Павлова. – М. : Педагогика, 2000. – 310 с.
5. Розенсон, И. А. *Основы теории дизайна: учебник для вузов* / И. А. Розенсон. – Санкт-Петербург : ПИТЕР, 2004. – 218 с.
6. Ушинський К. Д. *Праця в її психічному та виховному значенні* : вибрані твори / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – Т.1. – 308 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чистякова Людмила Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів технологій.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМНИХ ЗАДАЧ – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ТВОРЧОЇ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Олександр ЩИРБУЛ

У статті аналізуються теоретичні аспекти проблемного навчання. Розглядаються конкретні приклади перетворення навчальних задач у проблемні для творчої технічної підготовки майбутніх учителів технологій при виконанні ними практикуму з електромонтажних робіт.

The article analyzes theoretical aspects of problem-based learning. We consider specific examples of educational tasks that include technical contradiction.

Постановка проблеми. Формування й розвиток творчих технічних здібностей майбутніх учителів технологій є важливим елементом їхньої професійної підготовки, оскільки саме на вчителів технологій покладається велика відповідальність за технічний розвиток, формування творчих здібностей учнів як на уроках, так і в процесі позакласної роботи.

Навчальні плани, за якими проходить підготовка майбутніх педагогів спеціальності «Технологічна освіта», передбачають вивчення багатьох дисциплін, котрі більшою чи меншою мірою сприяють формуванню творчого технічного потенціалу студентів. До таких дисциплін належать: вища математика, загальна фізика, теорія машин і механізмів, опір матеріалів, електротехніка, енергетичні машини, практикум з електромонтажних робіт, технічна творчість та ін. Від того, яку модель підготовки студентів пропонує кожен викладач при вивченні певної дисципліни, які завдання, методи й форми навчання використовуються в навчальному процесі, залежить не тільки якість знань студентів, а і їхня здатність до самоорганізації, самоосвіти, уміння творчо застосовувати набуті знання.

Оскільки процес розвитку творчого потенціалу людини тісно пов'язаний з її діяльністю, то для формування творчих технічних здібностей майбутніх учителів технологій педагогічно доцільним є розроблення таких практичних завдань, які сприяють розвитку вмінь оцінювати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, долати стереотипність мислення, психологічні бар'єри при розв'язанні проблемних ситуацій.

Тому завдання, при розв'язанні яких виникають проблемні ситуації, мають бути необхідним елементом професійної підготовки студентів та, безумовно, їхнього творчого розвитку.